

نقش دیپلماسی دفاعی در تامین نیازهای پدافند غیر عامل جمهوری اسلامی ایران

رهبرطالعی حور^۱

عبدالرضا خسروی مقدم^۲

چکیده:

دیپلماسی دفاعی از مؤلفه‌ها و مبانی دفاع محسوب می‌شود و می‌توان آن را بخشی از الزام‌های راهبردی کشورها دانست. این نوع دیپلماسی به‌عنوان مکمل دیپلماسی سیاسی، مقوله‌ای است که بیشتر از سوی سازمان دفاعی کشورها مورد پیگیری قرار می‌گیرد. این سازمان‌ها تلاش دارند با استفاده از ظرفیت‌های سخت افزاری و نرم‌افزاری این مقوله، تعاملاتی را با بازیگران بیرونی برای تأمین بهتر منافع ملی و بهبود شاخص‌های امنیت ملی برقرار نمایند بنابراین هدف این مقاله بررسی نقش دیپلماسی دفاعی در تامین نیازهای پدافند غیر عامل کشور است که متناسب با هدف اصلی، سؤال تحقیق به این صورت مطرح است که دیپلماسی دفاعی در تامین نیازهای پدافند غیر عامل کشور چه نقشی دارد؟ در این راستا ضمن بررسی موضوع در حوزه تحقیقات کاربردی و استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند به شیوه گلوله برفی تا حد تحصیل اشباع نظری، با انجام مصاحبه با تعداد ۲۱ نفر از خبرگان و متخصصان امر که دارای تجربه کاری در حوزه‌های مرتبط با دیپلماسی دفاعی و پدافند غیرعامل در سطوح عالیه سازه‌های دفاعی، علمی و تحقیقاتی در سطح نیروهای مسلح ج.ا.ایران و وزارت دفاع بوده و عمدتاً از سوابق خدمتی در محیط‌های دیپلماتیک و بین‌المللی نیز برخوردار بودند، نظرات خبرگان جمع‌آوری و موضوعات مرتبط با هر سوال کدگذاری گردید، هم‌چنین پس از مشخص نمودن مقوله‌های محوری و تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق این نتیجه حاصل شد که دیپلماسی دفاعی می‌تواند نقش موثری در تامین نیازهای پدافند غیرعامل کشور مرتبط با حوزه دیپلماسی دفاعی و محیط خارج کشور در سه حوزه محوری شامل پایش تهدیدات، نیازهای دانشی و انتقال فناوری‌های نوین و اقلام راهبردی و سخت افزارهای حساس مرتبط با حوزه‌های پنج‌گانه پدافند غیرعامل (سایبری، زیستی، شیمیایی، الکترونیک و...) و هم‌چنین نیازهای مرتبط با مشارکت‌ها و همکاری‌های بین‌المللی و احقاق حقوق در نهادها و سازمان‌های بین‌المللی داشته و در مجموع نقشی هم‌افزایانه در افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، ارتقای پایداری ملی در مقابله با تهدیدها و اقدامات نظامی دشمن ایفا نماید.

واژگان کلیدی: دیپلماسی دفاعی، پدافند غیرعامل، جمهوری اسلامی ایران، پایش تهدیدات

جستارگشایی:

هر چند دستگاه سیاست خارجی کشورها نقش اصلی را در قلمرو دیپلماسی ایفا می‌نماید، ولی نهادها و دستگاه‌های متعدد دیگری نیز درگیر فعالیت‌های دیپلماتیک هستند. در این رابطه می‌توان به سازمان‌های دفاعی کشورها اشاره کرد که نوع خاصی از دیپلماسی را تحت عنوان دیپلماسی دفاعی پیگیری می‌نمایند. با پایان جنگ سرد و کاهش نظامی‌گری در عرصه سیاست بین‌الملل، زمینه همکاری‌های مختلف میان کشورها از جمله در حوزه امور نظامی و دفاعی فراهم شد و در نتیجه، کشورها ماموریت دیپلماسی دفاعی را برای نیروهای دفاعی خود تعریف کردند. دیپلماسی دفاعی، بخشی از سیاست‌های دولت است که به‌عنوان یک ابزار مهم در تحقق اهداف کلان نیروهای مسلح نقش‌آفرینی می‌کند و هدف آن را می‌توان ایجاد شرایط سیاسی و ملی و بین‌المللی مطلوب برای حفظ و گسترش ارزش‌های ملی و حیاتی کشور در برابر دشمنان بالفعل و بالقوه دانست. (وحیدی، تابستان ۱۳۸۹: ۱۲۸-۱۲۶)

کاربست‌های دیپلماسی دفاعی شامل استفاده از دیپلماسی دفاعی به مثابه سازوکار قدرت آفرینی، نقش‌آفرین در شرایط عدم قطعیت‌ها در سطح جهان، ابزار مکمل دیپلماسی سیاسی، سازوکار متعادل‌کننده در نظام بین‌الملل، ایفای نقش به عنوان یکی از ارکان بازدارندگی و سازوکار برقراری موازنه نرم می‌باشد. بنابراین با این ویژگی‌هایی که اشاره شد، دیپلماسی دفاعی، جزو جدایی‌ناپذیر از سیاست دفاعی فعال جمهوری اسلامی ایران بوده و می‌تواند برای تامین نیازمندی‌های دفاعی کشور نقش موثری داشته باشد که با توجه به اهمیت موضوع، در این تحقیق بررسی نقش دیپلماسی دفاعی در تامین نیازهای پدافند غیرعامل کشور به عنوان هدف اصلی بوده و بررسی نقش دیپلماسی دفاعی در پایش تهدیدات مرتبط با پدافند غیرعامل کشور، بررسی نقش دیپلماسی دفاعی در تامین نیازهای دانشی و فناوری، ابزار و تجهیزات نوین برای پدافند غیرعامل کشور، بررسی نقش دیپلماسی دفاعی در برقراری و پشتیبانی همکاری‌های بین‌المللی پدافند غیرعامل کشور به عنوان اهداف فرعی منظور شده است.

درخصوص ضرورت و اهمیت انجام این تحقیق می‌توان گفت؛ با نگرش به کاربردهای دیپلماسی دفاعی و هم‌چنین نیازهای حوزه و محیط بین‌المللی پدافند غیرعامل کشور، استفاده از بستر و ظرفیت‌های دیپلماسی دفاعی به‌ویژه حلقه‌های اصلی تصمیم‌ساز، تصمیم‌گیر و اجراکننده از اصلی‌ترین فرصت‌های تحقق سیاست کلی نظام ج.ا.ا. در خصوص پدافند غیرعامل کشور تلقی می‌گردد. بنابراین عدم شناخت هوشمندانه ظرفیت‌های دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران و عدم بهره‌برداری صحیح و کافی از آنها در تامین نیازهای حوزه‌های محیط خارجی و بین‌المللی پدافند غیرعامل می‌تواند تبعات منفی همچون؛ غفلت از فرصت و ظرفیت دیپلماسی دفاعی، ضعف در شناسایی و تلاش برای انتقال تجربیات، دانش و فناوری‌های نوین سایر کشورها و از دست رفتن فرصت‌ها در ایجاد و برقراری ائتلاف‌ها و همکاری‌های دو و یا چند

جانبه با کشورهای همسو و غیرمتخاصم در راستای تامین نیازها را به دنبال داشته باشد و در صورت توجه به اهمیت دیپلماسی دفاعی دستاوردهایی همچون؛ بکارگیری هدفمند و هوشمندانه سرینجه‌های دیپلماسی دفاعی کشور در محیط بین‌المللی و خارج کشور، ایجاد ارتباط، زبان مشترک، شناخت دوطرفه و همکاری بین نهادهای سیاست‌گذار و مجری پدافند غیرعامل کشور و مجریان و عناصر فعال در حوزه دیپلماسی دفاعی در ایفای نقش هم‌افزایانه در تامین نیازها، نصیب کشور خواهد شد.

پیشینه تحقیق:

مینایی و عسگری (۱۳۹۲) در تحقیقی با عنوان «دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران» به این نتیجه می‌رسند که؛ دیپلماسی دفاعی در ایجاد بازدارندگی در قالب رویکرد بازیگر جمعی نقش تعیین‌کننده‌ای ایفا می‌نماید. بازدارندگی از طریق اعتبار به دست می‌آید و دیپلماسی دفاعی از طریق ارتباط اعتبار ایجاد می‌نماید. بنابراین ج.ا.ا باید با هماهنگی همه بخش‌های مرتبط با سیاست خارجی و سیاست‌های دفاعی و امنیتی بتواند با تکیه بر اهداف، برنامه‌ها و راهبردهایی از قبیل: همکاری و برقراری تعاملات دفاعی دوجانبه و چندجانبه و تقویت همکاری‌های موجود با اولویت کشورهای همسایه و غیرمحارب، تقویت ارتباط با سازمان‌های دفاعی و امنیتی منطقه‌ای، تعمیم و بسط همکاری‌ها و ارتباطات سازمان‌های منطقه‌ای و اسلامی و عدم تعهد به امور دفاعی و امنیتی مشترک، حضور فعال در سازمان‌ها و ترتیبات موجود دفاعی و امنیتی منطقه‌ای به‌عنوان ناظر یا همکار، حوزه‌های تخصصی و مطالعاتی هم چنین تقویت وابستگی‌های نظامی در برخی نمایندگی‌های سیاسی کشور، تقویت حوزه‌های تخصصی و مطالعاتی فرآیند عملی دیپلماسی دفاعی کشور را اجرایی نماید.

شریفیان و رفیعی (۱۳۹۲) در تحقیقی با عنوان «نقش دیپلماسی دفاعی ج.ا.ا ایران در امنیت ملی با تاکید بر بازدارندگی و اعتمادسازی در دهه ۸۰» به این نتیجه می‌رسند که؛ دیپلماسی دفاعی به‌عنوان یکی از مهمترین ابزارهای قدرت با تولید و بکارگیری قدرت نرم افزاری راهبردی جهت پیشگیری، بازدارندگی و مقابله با تهدیدات امنیت ملی عمل می‌کند. و نتایج به‌دست آمده از تحقیق حاکی از آن است که کارشناسان اعتقاد داشته دیپلماسی دفاعی فعال در دهه ۸۰ موجب تقویت امنیت ملی شده است و دیپلماسی دفاعی ج.ا.ا ایران توانسته با ایجاد بازدارندگی در مقابل تهدیدات منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، با توجه به حمله به عراق و افغانستان، از حمله نیروهای فرامنطقه‌ای به ج.ا.ا ایران جلوگیری نماید اما در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی نتوانسته اعتمادسازی اثربخش را تامین نماید.

شریفیان و مساحتی (۱۳۹۵) در تحقیقی با عنوان «دیپلماسی دفاعی ج.ا.ا ایران و روسیه و نقش آن در امنیت ملی ج.ا.ا ایران» اشاره می‌کنند؛ با توجه به ظرفیت‌هایی که روسیه در عرصه‌های فناوری‌های نظامی دارد، ایران بایستی همکاری‌های دفاعی و اقتصادی خود را با انجام روابط دیپلماتیک مناسب تا حد عدم

وابستگی فنی با آن کشور ادامه دهد و روسیه ظرفیت های خوبی در عرصه های فناوری های نظامی دارد. ج.ا.ایران بایستی همکاری های دفاعی خود را با روسیه تداوم بخشد ولی این همکاری نباید به وابستگی فنی به روسیه منجر شود.

مینائی و همکاران (۱۳۹۶) در تحقیقی با عنوان «ارزیابی راهبرد دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران در وضعیت موجود» به این نکته اشاره می کنند که؛ برای ارزیابی عملکرد وضعیت موجود دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران پس از شناسایی ۷ مولفه و ۵۳ شاخص، پرسش نامه ای با طیف ۹ گزینه ای (۰ تا ۸) بین ۱۰۹ نفر از پرسش شوندگان توزیع شد که تحلیل داده های حاصله نشان داد که عملکرد وضعیت موجود دیپلماسی دفاعی پایین تر از میانگین ۴ است.

غلامی (۱۳۹۸) در تحقیقی با عنوان «دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران (با تأکید بر فناوری موشکی)» به این نتیجه می رسند که؛ دیپلماسی دفاعی به عنوان ابزاری مؤثر در پیشبرد اهداف و سیاست های جمهوری اسلامی ایران، در راستای اعتمادسازی، تنش زدایی، امنیت سازی و تولید قدرت است که در جهت مقابله با تهدیدهای نظامی پیرامون منطقه ای و خنثی سازی آنها، به بومی سازی و رهبرد بازدارندگی بر اساس فناوری های موشکی و همچنین جنگ نامتقارن روی آورده است.

یوسف وند و همکاران (۱۳۹۸) در تحقیق با عنوان «طراحی الگویی از کاربست قدرت نرم دیپلماسی دفاعی در اجرای سیاست های دفاعی ج.ا.ایران» به این نتیجه رسیده اند که استفاده مؤثر از قدرت نرم در دیپلماسی دفاعی در اجرای سیاست های دفاعی آثار و پیامدهای مثبتی را در سطح ملی و بین المللی برای نظام ج.ا.ایران به همراه دارد. افزون بر آن، نقش مؤثری در شکل دادن به داده های سیاست دفاعی، اثر بخشی به تصمیم گیری های آینده سیاست گذاران و تسهیل در دستیابی به هدف دفاعی و نظامی، ایفا میکند.

مطلبی (۱۴۰۰) در تحقیقی با عنوان «دیپلماسی دفاعی ایران در گام دوم انقلاب اسلامی؛ اهداف، راهبرد و الزامات» به این نتیجه می رسند که دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران بواسطه اهداف و راهبردهای همچون مدیریت حوزه های امنیتی، فراهم کردن زمینه تأمین فناوری تجهیزات یا تسلیحات دفاعی، نقش آفرینی در بازدارندگی، خلع سلاح و کنترل تسلیحاتی، کسب منافع اقتصادی، اعتمادسازی در حوزه های نظامی، مبارزه با تروریسم، گسترش همکاری های دفاعی - نظامی با کشورها، توسعه تعاملات با نهادهای منطقه ای و بین المللی گامی مؤثر در تولید و زایش بیش از پیش قدرت ملی، نیل به ثبات و امنیت پایدار در فرایند گام دوم انقلاب اسلامی در مسیر تمدن سازی نوین بشمار می آید.

تحقیقات مزبور دیپلماسی دفاعی را مورد توجه قرار داده و امکان سنجی بهره برداری از دیپلماسی دفاعی در تأمین نیازهای پدافند غیرعامل کشور مورد توجه قرار نگرفته است بنابراین این تحقیق با تبیین نقش دیپلماسی

دفاعی در تامین نیازهای مرتبط با حوزه بین‌المللی پدافند غیرعامل کشور مسیر جدید و ظرفیت مناسبی را برای تقویت سازمان پدافند غیرعامل کشور در تامین نیازهای مرتبط با حوزه محیط خارجی و بین‌المللی معرفی می‌نماید که در تحقیقات گذشته به آن توجه نشده است.

چارچوب مفهومی: دیپلماسی دفاعی

استفاده از نیروهای نظامی برای حمایت از دیپلماسی دولت به زمان شکل‌گیری دولت‌ها برمی‌گردد. این حمایت به معنی تقویت منافع ملی به وسیله نمایش ظرفیت نظامی یک کشور برای تحمیل منافع یا اراده‌اش به طرف دیگر و یا به عنوان ابزاری برای تغییر خواست‌های سیاسی، اقتصادی یا سرزمینی خارجی طرف مقابل است. (Piqueras, January 2012: 16)

دیپلماسی دفاعی، مفهوم و عملی است که حکایت از درک نفوذ و کارایی نیروی نظامی و فعالیت‌های نظامی فراسوی کارویژه اصلی آن یعنی جنگ و دفاع و هم چنین درک پیوند الزامی بین نیروی نظامی و دیگر عناصر قدرت ملی دارد. البته پیوند بین فعالیت‌های نظامی، دیپلماتیک، اقتصادی، اطلاعاتی و دیگر عناصر قدرت ملی از ابتدا مورد اذعان نظریه‌پردازان و دست‌اندرکاران امور نظامی و سیاسی بوده است.

سان تزو، نظریه‌پرداز نظامی چینی، یکی از اولین کسانی است که با تشریح و تبیین پیوند جدانشدنی بین نیروی نظامی، دیپلماسی و دیگر عناصر قدرت، نقش بسیار مهمی در پرورش و اشاعه این فهم ایفا نمود. وی در کتاب «هنر جنگ» که نگارش آن به سال ۵۰۰ پیش از میلاد بر می‌گردد، موضوع پیوند متقابل اقدام نظامی با نه تنها دیپلماسی بلکه همچنین با اقتصاد و اطلاعات را مورد بحث قرار می‌دهد: «صد بار پیروز شدن در صد میدان نبرد، اوج هنر نیست. اوج هنر، مقهور ساختن دشمن بدون جنگیدن است». (Griffith, 1963: 74)

به نظر وی، «رهبر ماهر کسی است که از تمام ابزارهای در اختیارش برای شکل‌دهی به محیط در جهت احتراز از جنگ به طور کلی یا تضمین پیروزی در صورت ضروری شدن جنگ استفاده کند». (Griffith, 1963: 79) این بحث نشان از آن دارد که ملاحظات سان تزو به فراسوی جنبه‌های نظامی صرف جنگ می‌رود. تلاش او برای نشان دادن یا ترسیم پیچیدگی جنگ و ماهیت به هم متصل مؤلفه‌های قدرت، زمینه را برای درک نقش نیروی نظامی فراسوی یک ابزار یا عامل صرف جنگ را فراهم می‌کند.

فردریک کبیر و کلاوزویتس دو شخصیت مهم قرون هجدهم و نوزدهم نیز سهم مهمی در بسط مفهوم و عمل دیپلماسی دفاعی معاصر دارند؛ زیرا آن‌ها موضوع پیوند فعالیت‌های نظامی و دیپلماتیک را به عنوان ابزارهای پیوسته قدرت ملی مطرح کردند. نوشته‌های فردریک و کلاوزویتس تردیدی باقی نمی‌گذارند که نیروی نظامی نقشی حیاتی در رسیدن به اهداف ملی ایفا می‌کند.

فردریک کبیر نه تنها به عنوان یک حاکم سیاسی، دیپلماسی رسمی را اجرا کرد بلکه هم چنین در اثر خود با

عنوان «دستورالعمل‌های فردریک کبیر برای ژنرال‌هایش» به طور وسیعی به بحث در مورد اهمیت دیپلماسی عمومی و دفاعی و استفاده هماهنگ از آنها پرداخت. وی در این اثر بر نیاز به درک کشورها و مکان‌هایی که در آن ژنرال‌هایش ممکن است به طور بالقوه فعالیت کنند، تأکید نمود: «بخشی از این درک و فهم متضمن مسافرت به آن مکان‌ها در زمان صلح است... هدف از چنین دیدارهایی، مطالعه کشوری است که قرار است در آنجا اقدامی به عمل آورید... از مکان‌ها دیدار می‌شود، کمپ‌ها انتخاب می‌شوند، جاده‌ها بررسی می‌شوند، با شهرداران و مدیران روستاها، قصاب‌ها و کشاورزان صحبت می‌شود». (Philips, 1985: 339) به بیان وی، چنین دیدارهایی نه تنها فهمی از حریفان یا هم‌وردان بالقوه را ارائه می‌دهند، بلکه همچنین متحدان و سرمایه‌های بالقوه در این فرایند، شناسایی شده و روابط حیاتی و محلی برقرار می‌شوند.

کتاب کلاوزویتس با عنوان «درباره جنگ» شاید تأثیرگذارترین اثر در مورد نظریه نظامی تا به امروز است که به گونه‌ای تفکیک‌ناپذیر، ابزارهای دیپلماسی و اقدام نظامی را به هم پیوند می‌دهد. وی با استفاده از نوشته‌ها و تجربه‌های عملی فردریک کبیر، رابطه بین نیروی نظامی و سیاست را بیشتر مورد تشریح قرار داد. کلاوزویتس در این اثر خود به طور وسیعی ماهیت چندوجهی نیروی نظامی هم به عنوان یک ابزار جنگ (دفاع) و هم به عنوان یک ابزار اجرای سیاست را تشریح کرده است. جمله بسیار معروف وی که «جنگ چیزی جز ادامه سیاست با ابزارهای دیگر نیست»، بیانگر این رابطه در ذهن وی است که یکی از ارکان مهم نظری اثر وی را تشکیل می‌دهد. (Clausewitz, 1974: 69)

در مجموع می‌توان گفت سان تزو با پیوند دادن تأثیرات اجتناب‌ناپذیر نیروی نظامی روی فعالیت‌های فراسوی چارچوب جنگ، زمینه استفاده از قابلیت‌های ارتش در حوزه‌های فراتر از جنگ و دفاع را فراهم می‌سازد. فردریک کبیر این انگاره را مطرح می‌کند که رهبران نظامی باید فعالیت‌های مرتبط دیپلماتیک را در زمان صلح انجام دهند تا به طور کامل پیش از اجرای هر اقدام جنگی، محیط را کاملاً درک کرده و شکل دهند. کلاوزویتس با شناسایی رابطه نزدیک سیاست و نیروی نظامی، قدم انقلابی بعدی را در این زمینه بر می‌دارد. او بر این مبنا عنوان می‌کند که رهبران نیروی نظامی به منظور موفقیت کامل باید هم در هیبت یک سرباز و هم در هیبت یک دولتمرد ظاهر شوند.

نکته دیگری که باید در چارچوب نظری به آن پرداخته شود، بحث متولی دیپلماسی دفاعی است. هر چند در تعریف ارائه شده سازمان‌های دفاعی کشورها به عنوان بازیگران اصلی این عرصه معرفی شدند، ولی باید توجه داشت که این عرصه در حصر دولت‌ها باقی نمانده است. امروزه برخی از بازیگران فراملی نظیر ناتو با ارائه سازوکارهایی هم چون مشارکت برای صلح^۱ 5F درصد اعمال دیپلماسی دفاعی مطلوب خود

هستند. (Edmunds, Cottey, Forster, January 2001)

1. Partnership for Peace (PFP)

افزون بر این قبیل بازیگران، به نظر می‌رسد اتاق‌های فکر^۱ 6F^۱ دفاعی نیز می‌توانند با استفاده از برخی روش‌ها، نقش قابل توجهی را در اعمال دیپلماسی دفاعی ایفا نمایند. یکی از مؤثرترین این شیوه‌ها نقش‌آفرینی در دیپلماسی مسیر دوم 7F^۲ است.

بحث اصلی در این دیپلماسی آن است که در مواردی که اختلافاتی میان دو یا چند کشور یا گروه بروز می‌کند، این اتاق‌های فکر با دعوت از طرفین اختلاف و یا گرایش‌های فکری. سیاسی مختلف به گفت‌وگو، در قالب برگزاری میزگردها و سمینارهای باز و یا بسته، نقش مهمی در آشنایی طرفین اختلاف با یکدیگر و ایجاد روابط مستقیم بین آنها ایفا می‌نمایند. این گونه روابط باعث نزدیکی دیدگاه‌ها شده و می‌تواند در حل و فصل اختلافات بسیار مؤثر باشد. از آنجا که در این محافل، مبنای تعامل، قدرت نبوده بلکه منطق است، این نوع دیپلماسی اتاق‌های فکر در بسیاری از موارد موفقیت‌آمیز بوده است. (Hass, Nov 2002)

دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران

رهنامة دفاعی ایران با رویکردی ارزش‌محور و باور به توان و قدرت «دفاع همه‌جانبه مردمی»، سازماندهی شده است. مبانی این رهنامة، «اندیشه و باورهای اعتقادی و دینی»، «تدابیر و رهنمودهای فرماندهی معظم کل قوا»، «روح استقلال، خودباوری و خوداتکایی»، «فناوری‌های نوین»، «شرایط اقلیمی، ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی کشور»، «تجربیات دفاع مقدس»، «تجربیات جهان»، «ایده‌ها و نظریه‌های نخبگان دفاعی و امنیتی» و «تصور از جنگ آینده» می‌باشد. اصول اساسی آن، «حفظ ارزش‌های حاصل از انقلاب اسلامی»، «جلوگیری از هرگونه جنگ و درگیری مسلحانه» و «آمادگی کشور برای دفاع از خود و استفاده از نیروی مسلح برای دفاع از منافع حیاتی» تعیین شده است.

تحقق راهبرد دفاعی ایران در چارچوب رهنامة دفاعی، نیازمند ترکیبی از دو حوزه سخت و نرم است. از این‌رو، بخشی از ابزار تولیدی در وزارت دفاع ماهیت سخت دارند که تولید و تأمین آن، موجب شکل‌گیری یکی از پایه‌های مهم بازدارندگی می‌شود و تولید ابزار قدرت و ارتقای قابلیت دفاعی ایران را می‌توان در این حوزه مورد توجه قرار داد. بخش دیگری از ابزارهای مقابله با تهدیدات، دارای رویکرد نرم‌افزاری است. در این رابطه، توسعه فناوری نرم و تحرک دیپلماسی دفاعی را می‌توان به‌عنوان ضرورت‌های دست‌یابی به بازدارندگی نرم دانست؛ چرا که هر دو بخش بازدارندگی دارای نقش تکمیلی هستند. با توجه به این مسائل، ایجاد پیوند بین «صنایع نظامی»، «صنایع خدماتی» و «دیپلماسی دفاعی»، زمینه را برای ارتقای حداکثری توان دفاعی ملی کشور فراهم نموده است. (وحدی، ۱۳۸۸/۱۲/۲۶)

از سوی دیگر، هدف غایی و نهایی نیروهای مسلح در چشم‌انداز بیست ساله کشور، «بازدارندگی»

1. Think Tank
2. Second Track

است. کارویژه اصلی دیپلماسی دفاعی را می‌توان در تحقق و پیاده کردن راهبرد بازدارندگی و کاربرد آن در تعامل واحد سیاسی با دیگر واحدهای نظام بین‌الملل دانست. بر این اساس، راهبرد بازدارندگی، به‌عنوان مهم‌ترین اصل در تعیین حیطه عملکرد دیپلماسی دفاعی و راهبرد نظامی و دفاعی مورد توجه است. دیپلماسی دفاعی با اهمیت دادن به عنصر پیشگیری، شرایطی را فراهم می‌کند که پیش از هر گونه برخوردی، واحد سیاسی بتواند منافع و هدف‌های خود را کسب کرده و به بهترین وجه، قدرت را در حوزه‌های گوناگون تقسیم کند.

دیپلماسی دفاعی، بخشی از سیاست‌های دولت است که به‌عنوان یک ابزار مهم در تحقق اهداف کلان نیروهای مسلح نقش‌آفرینی می‌کند و هدف آن را می‌توان ایجاد شرایط سیاسی و ملی و بین‌المللی مطلوب برای حفظ و گسترش ارزش‌های ملی و حیاتی کشور در برابر دشمنان بالفعل و بالقوه دانست. (وحیدی، تابستان ۱۳۸۹: ۱۲۸-۱۲۶)

به دلیل اهمیت و حساسیت فراوان تصمیم‌گیری در حوزه دفاعی، مسئولان در این حوزه نمی‌توانند بی‌نیاز از کانون‌هایی همچون «کارگروه‌ها» یا «اتاق‌های فکر» برای اتخاذ تصمیم‌های کارساز باشند. ظرفیت‌ها و توانمندی‌های این قبیل کانون‌ها، می‌تواند کمک‌های شایان توجهی به روند «تصمیم‌سازی» بهتر و عقلانی‌تر نماید. (عسگری، شهریور ۱۳۸۵) در خلال سال‌های اخیر، کارگروهی با نام «کمیته دیپلماسی دفاعی» در وزارت دفاع تأسیس شده است که به مثابه یک اتاق فکر، مشورت‌دهی به مسئولان را عهده‌دار می‌باشد.

نکته دیگری درباره دیپلماسی دفاعی ج.ا. ایران، نسبت سنجی آن با سیاست خارجی است. در گاهی موارد، همکاری‌های دفاعی برآمده از چارچوب سیاست خارجی یک کشور می‌باشد. سیاست خارجی، نوع و گستره همکاری‌های سیاسی و حتی اقتصادی و نظامی یک کشور با کشورهای دیگر را تعیین می‌کند. در چنین حالتی، اهداف دیپلماسی دفاعی، تابع اهداف کلی سیاست خارجی می‌باشد و دیپلماسی دفاعی زیرمجموعه سیاست خارجی است. حالت دوم وقتی اتفاق می‌افتد که نظامیان در یک کشور از استقلال عمل قابل توجهی برخوردار بوده و الزاماً تابع اهداف سیاست خارجی نباشند. در حالت سوم، دیپلماسی دفاعی بر سیاست خارجی تسلط دارد؛ به این معنا که نظامیان هدایت سیاست خارجی و تعیین اهداف آن را در اختیار می‌گیرند. به نظر می‌رسد رابطه دیپلماسی دفاعی ج.ا. ایران و سیاست خارجی، در قالب رابطه نوع نخست، قابل صورت بندی است: «دیپلماسی دفاعی به عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران می‌تواند در پیشبرد اهداف سیاست خارجی در سایر حوزه‌ها نقش تعیین‌کننده‌ای ایفا کند» (وحیدی، ۱۳۸۸/۱۲/۱۰).

در خصوص دیپلماسی دفاعی در اسناد بالادستی می‌توان به موارد ابلاغی رهبر معظم انقلاب در

سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه در بخش مربوط به امور سیاسی، دفاعی و امنیتی که می‌تواند در حوزه دیپلماسی دفاعی ملاک عمل و معیار اقدام مسئولان و فرماندهان نیروهای مسلح قرار گیرد، به شرح زیر اشاره کرد:

اعتلای شأن، موقعیت، اقتدار و نقش ج.ا. ایران در منطقه و نظام بین‌الملل به‌منظور تحکیم امنیت ملی و پیشبرد منافع ملی با تأکید بر:

- (۱) تقویت همکاری دوجانبه، منطقه‌ای و بین‌الملل با اولویت کشورهای همسایه،
 - (۲) تقویت روابط سازنده با کشورهای غیرمتخاصم،
 - (۳) مقابله با افزون‌خواهی و اقدام متجاوزانه در روابط خارجی،
 - (۴) تلاش برای رهایی منطقه از حضور نظامی بیگانگان،
 - (۵) تلاش برای همگرایی بیشتر میان کشورهای اسلامی،
 - (۶) حضور فعال و هدفمند در سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای و تلاش برای ایجاد تحول در رویه‌های موجود بر اساس ارزش‌های اسلامی،
 - (۷) ارتقای توانمندی‌های دفاعی و قدرت بازدارندگی به‌منظور دفاع از حاکمیت، تمامیت ارضی، منافع و امنیت ملی، مقابله مؤثر با تهدیدات خارجی و ایجاد توازن منطقه‌ای با تأکید بر:
- کسب دانش و فناوری‌های نو و نرم‌افزارهای پیشرفته دفاعی و نوسازی و بازسازی صنایع دفاعی، افزایش ضریب خودکفایی – با توسعه تحقیقات و بهره‌مندی از همه ظرفیت‌های صنعتی کشور 29F. (سیاست‌های برنامه پنجم توسعه، ۱۳۸۷)

اهداف دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران:

دیپلماسی دفاعی ج.ا. ایران نیز دارای اهداف مشخصی است که افق‌هایی را فراروی مسئولان ترسیم می‌کند و به‌عنوان راهنمای عمل، نقش تعیین‌کننده‌ای در راهبری فرایند دیپلماسی دفاعی کشورمان ایفا می‌نماید. در ادامه به برخی از مهم‌ترین هدف‌های دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران اشاره می‌شود:

۱- مهندسی محیط امنیتی

- (۱) خروج بیگانگان از منطقه یا کاهش حجم نیروهای آنها،
- (۲) کاهش پایگاه‌های تهدیدکننده امنیت ملی ج.ا. ایران،
- (۳) منعقد نشدن پیمان‌های دفاعی تهدیدکننده جدید.

۲- کسب منافع اقتصادی

- (۱) بازاریابی برای فروش محصولات دفاعی کشور،
- (۲) بازاریابی برای انتقال یا فروش فناوری‌های پیشرفته دفاعی،

(۳) اجرای برنامه‌های آموزشی برای نیروهای مسلح کشورهای منطقه از طریق اعزام نیروهای آموزش‌دهنده و مستشاری و یا پذیرش نیروهای نیازمند آموزش از کشورهای همسایه.

۳- دست یابی به تجهیزات و فناوری‌های دفاعی مورد نیاز

(۱) دسترسی به سامانه‌های تسلیحاتی مورد نیاز با توجه به شیوه جنگ، تهدیدهای فرارو و سیاست دفاعی کشور مانند سامانه‌های پدافندی موشکی،

(۲) دریافت و بومی‌سازی فناوری‌های دفاعی مورد نیاز.

۴- ثبات‌سازی

(۱) پیشگیری از جنگ و مناقشه‌های نظامی،

(۲) حل و فصل مناقشه‌ها،

(۳) ایجاد نظام امنیت دسته جمعی با مشارکت کشورهای منطقه.

۵- کنترل تسلیحات

(۱) مخالفت با تولید و تکثیر سلاح‌های هسته‌ای و غیرمتمعارف،

(۲) ارائه پیشنهاد ایجاد منطقه عاری از سلاح هسته‌ای،

(۳) برگزاری کنفرانس‌های بین‌المللی خلع سلاح،

(۴) پیوستن به معاهده‌های بین‌المللی مربوط به خلع سلاح،

(۵) تأکید به پیوستن سایر کشورها به پیمان‌ها و معاهده‌های بین‌المللی مربوط به خلع سلاح و رعایت آنها.

۶- اعتمادآفرینی: از راه:

(۱) تبادل اطلاعات صحیح و به‌موقع (و البته در حد نیاز)،

(۲) شفاف‌سازی در مواردی هم چون آزمایش تسلیحات و جنگ‌افزارها و انجام رزمایش‌ها،

(۳) دعوت از ناظرانی از کشورهای همسایه برای شرکت در رزمایش‌ها،

(۴) ارائه پیشنهاد برای انجام رزمایش‌های مشترک،

(۵) ارائه پیشنهاد برای سرمایه‌گذاری مشترک در جهت ساخت تسلیحات،

(۶) گسترش و ارتقای تبادل هیئت‌های کارشناسی و مسئولان و نیز وابستگان نظامی،

(۷) انتشار گزارش‌های دفاعی سالانه.

۷- با هدف:

(۱) کنترل تسلیحات و جلوگیری از وقوع مسابقه تسلیحاتی و محذور امنیت و دفاع،

(۲) تقویت همکاری‌های دو یا چندجانبه منطقه‌ای و بین‌المللی،

(۳) ایجاد ائتلاف یا همسویی و مشارکت در ائتلاف‌های موجود علیه کانون‌های تهدید.

دیپلماسی دفاعی و تأمین اهداف دفاعی

هدف مأموریت‌های دولت، تأمین امنیت ملی است. در نیروهای مسلح نیز تأمین اطمینان بخش امنیت ملی به‌ویژه در قالب صیانت از تمامیت ارضی و استقلال سیاسی جلوه‌گر می‌شود. باید همه توانمندی‌ها، اقتدار و ابزارهای قدرت دفاعی را در پرتو آموزه‌های دینی و سیاست‌های نظام و سند چشم‌انداز به کار گرفت تا از تمامیت ارضی و منافع ملی در فضایی امن صیانت گردد. دیپلماسی دفاعی نه تنها در شناخت ماهیت سیاسی جهان مؤثر است، بلکه رفتار بازیگران را در نظام بین‌الملل توصیف می‌کند. در این میان، پیش‌بینی و سنجش رفتار بازیگران در عرصه بین‌المللی، همواره از ملاحظات و نگرش‌های صرفاً تعاملی و همکارانه مبتنی بر همزیستی و حُسن نیت، تبعیت نمی‌کند. (کلانتری، پاییز و زمستان ۱۳۸۹: ۱۷۱) در واقع، در ماهیت و ذات روابط خارجی، دو گستره مؤثر با ماهیت تصمیم‌گیری و هم چنین ساختارهای تصمیم‌ساز را می‌توان از هم تفکیک کرد. در کنار اندیشه عام تعیین موقعیت و طرز رفتار بهینه کشور در صحنه بین‌المللی، نگرشی ویژه در ساختارهای دفاعی - امنیتی در مورد حفظ موقعیت کشور یا موقعیت‌سازی در کوتاه‌مدت یا بلندمدت وجود دارد که هرچند جزئی از همان دیپلماسی است، اما جنبه تخصصی دارد. نگرش نیروهای مسلح و سازمان‌های دفاعی کشور به نوع مناسبات با دیگر کشورها، سازمان‌های بین‌المللی دولتی و غیردولتی، ساختارسازی‌ها، ساختارافکنی و برون‌فکنی‌ها به نگرش نظامی - دفاعی بستگی زیادی دارد.

ایفای وظیفه قانونی و کارویژه‌های اساسی نیروهای مسلح در مدیریت بحران‌های دفاعی اعم از بازدارندگی و واکنش، می‌طلبد روابط خارجی مبتنی بر این کارویژه‌ها را خود طراحی نموده، بر اساس تصمیم نهادها و شوراهای دفاعی و عالی امنیت ملی، مدیریت نماید. این مدیریت از نوع دفاعی و مبتنی بر استقرار مرکز ثقل راهبری‌ها و تصمیم‌سازی‌ها در حوزه سازمان دفاعی کشور است که به ظهور و پیدایش مفهوم دیپلماسی دفاعی به مثابه بخشی از سیاست دفاعی ج.ا.ایران انجامیده است. (کلانتری، پاییز و زمستان ۱۳۸۹: ۱۷۲)

دیپلماسی دفاعی بین‌المللی ج.ا.ایران:

بر اساس تدابیر مقام معظم رهبری و نیز برنامه پنجم توسعه و سند چشم‌انداز ۲۰ ساله، مسئولان دولت ج.ا.ایران، باید افزون بر منطقه به ارتباطات بین‌المللی نیز توجه نمایند و منافع ملی کشور را در این دو بُعد، پیگیری و اهداف آن را اجرایی نمایند. نظر به اهمیت موضوع در ادامه، دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران در این بُعد، تشریح می‌گردد.

دیپلماسی دفاعی موجب گردیده است تدابیر دفاعی کشورمان به بالاترین حوزه نفوذ امنیتی در اقصی نقاط جهان و حتی در کشورهایی که حیاط خلوت غرب محسوب می‌گردند، توسعه یافته است. قدرت برتر تدافعی ج.ا.ایران در میان کشورهای اسلامی و حتی غیراسلامی، شایستگی معرفی بیشتری از طریق

دیپلماسی دفاعی را دارد که گونه‌هایی از آن شامل موارد ذیل است:

- حضور نیروی دریای پرتوان ارتش ج.ا.ایران در آب‌های آزاد و اقیانوس اطلس و گذر از کانال سوئز،
 - وزارت دفاع ج.ا.ایران بر گستره دیپلماسی دفاعی از آسیا تا آمریکای لاتین تأکید دارد
 - ج.ا.ایران در چارچوب دیپلماسی دفاعی خود سیاست نگاه به شرق را اتخاذ کرده است که مهم‌ترین هدف آن موازنه‌سازی در برابر غرب است.. (عسگری، ۱۳۸۴: ۱۳۰)
 - برای ج.ا.ایران در زمینه دیپلماسی دفاعی، گسترش همکاری و تعاملات همکاری‌جویانه دفاعی با کشورهای اسلامی و عربی (سازمان کنفرانس اسلامی) دارای اولویت است.
 - دیپلماسی فعال با کشورهای عضو کنفرانس اسلامی، در زمینه‌های دفاعی، بسترهای مناسبی از روابط همه‌جانبه را ایجاد می‌نماید.
 - حضور قدرتمند در بخش دفاعی کشورهای آفریقایی براساس توانمندی‌های فنی و فناوریانه دفاعی وزارت دفاع
 - حضور فعال ج.ا.ایران در حیطات خلوت آمریکا و دیپلماسی فعال در کشورهایی مانند ونزوئلا، نیکاراگوا، اکوادور و کوبا و انعقاد قراردادهای مختلف
 - حضور بیشتر نمایندگان نظامی در قالب وابسته نظامی و یا صنایع نظامی و نیز انعقاد پیمان‌های نظامی دو و چندجانبه در تأمین منافع ملی کشورمان بسیار حائز اهمیت است؛ به گونه‌ای که دستاورد این اقدامات، شاید برخی ائتلاف‌ها را بر علیه ج.ا.ایران ملغی نماید.
- مصاحبه با صاحب‌نظران
- با تعداد ۲۱ نفر از معاونین، مدیران و کارشناسان ارشد برخوردار از تجربه در حوزه‌های اجرایی، نظری و مطالعاتی و تصمیم‌گیر و تصمیم‌ساز مرتبط با دیپلماسی دفاعی و پدافند غیرعامل مصاحبه انجام شد که به دلیل حجم زیاد مصاحبه‌ها، از آوردن آنها خودداری می‌گردد.
- روش تحقیق:

با توجه به این که پژوهش حاضر به دنبال بررسی نقش دیپلماسی دفاعی در تأمین نیازهای پدافند غیرعامل است کاربردی بوده و در حیطه تحقیقات توصیفی از نوع تحلیل محتوا است. جامعه آماری این تحقیق شامل معاونین، مدیران و کارشناسان ارشد برخوردار از تجربه در حوزه‌های اجرایی، نظری و مطالعاتی و تصمیم‌گیر و تصمیم‌ساز مرتبط با دیپلماسی دفاعی و پدافند غیرعامل بوده و از روش نمونه‌گیری هدفمند به شیوه گلوله‌برفی تا حد تحصیل اشباع نظری استفاده شده است که پس از انجام مصاحبه با تعداد ۲۱ نفر از نخبگان حوزه‌های ذکر شده با توجه به این که در نهایت نتایج مصاحبه یکسان و دارای مفاد مشابه بود براساس قاعده اشباع نظری از ادامه انجام مصاحبه خودداری گردیده و موارد دریافتی جمع‌بندی و کدگذاری

شد و برای تعیین اعتبار کدگذاری ها از معیار مقبولیت استفاده گردید.

یافته های پژوهش:

براساس بررسی ادبیات موجود، اسناد راهبردی پدافند غیر عامل و تحلیل نتایج کدگذاری های انجام شده از مصاحبه با صاحب نظران، می توان به شرح زیر به یافته های تحقیق اشاره کرد:

۱- نقش دیپلماسی دفاعی در پایش تهدیدات (کشف پیش دستانه، شناسایی و رصد) مرتبط با حوزه های پنج گانه پدافند غیر عامل کشور (زیستی، پرتوی، سایبری، فضایی، شیمیایی):

الف: دیپلماسی دفاعی از مؤلفه ها و مبانی دفاع محسوب می شود و می توان آن را بخشی از الزام های راهبردی کشورها دانست. دیپلماسی دفاعی می تواند روند اقتناع سازی در حوزه راهبردی را به وجود آورده و با ایجاد بستر برای جمع آوری دیپلماتیک به رصد، کشف و پایش تهدیدات کمک نماید. دیپلماسی دفاعی می تواند زمینه های لازم برای تحقق هدف های راهبردی و کسب قدرت در محیط هرج و مرج گونه را ایجاد کند. این روند، بخشی از ضرورت تولید قدرت در محیطی است که معطوف به کاربرد ابزارهای متنوع نهادی، راهبردی و کارکردی محسوب می باشد.

دیپلماسی دفاعی از طریق پایش تهدیدات نقش مهمی در ایجاد بازدارندگی دارد. سازمان دفاعی کشورها، اتاق های فکر (اغلب وابسته به دستگاه های تصمیم گیری) و تشکیلاتی هم چون وابستگان نظامی می توانند در نیل به اهداف دیپلماسی دفاعی در پایش تهدیدات نقش آفرینی نمایند. اینکه سیاست دفاعی کشور بر رویکرد «تهدیدمحوری» یا «قابلیت محوری» ابتناء یافته باشد، در هر صورت پایش تهدیدات از ملزومات سندهای دفاعی تلقی می گردد.

تحقق بخشی از اهداف دیپلماسی دفاعی شامل مهندسی محیط امنیتی، دستیابی به تجهیزات و فناوری های دفاعی مورد نیاز و سامانه های تسلیحاتی مورد نیاز با توجه به شیوه جنگ، تهدیدهای فرارو، ثبات سازی، کنترل تسلیحات و اعتماد آفرینی مستلزم پایش تهدیدات است.

نیازهای مدیریت دفاعی برای پایش تهدیدات شامل «نیازهای توان افزایی»، «نیاز ناظر به پذیرش»، «نیازهای کنترلی شامل کنترل عدم قطعیت، کنترل بحران های منطقه ای، کنترل معمای امنیت» و «نیازهای معطوف به مدیریت تحولات محیط راهبردی از تعامل چهارمؤلفه رویدادها، روندها، تصورات و اقدامات» می باشد. مهندسی محیط راهبردی از جمله توانمندی های دیپلماسی دفاعی است که اجرای صحیح آن مستلزم پایش تهدیدات است.

دولت مردان پس از ارزیابی تهدیدها بر مبنای سه ملاحظه «توانایی» (آن چه تهدیدکننده می تواند انجام دهد)، «نیات» (آنچه تهدیدکننده می خواهد انجام دهد) و «آسیب پذیری ها» (نقاط ضعف برجسته بازیگر تهدیدکننده) (کالینز، ۱۳۷۰: ۳۶) باید به گونه ای از سازوکارهای دیپلماسی دفاعی استفاده نمایند

که تهدیدها به یکباره و یا به تدریج و به طور مرحله‌ای از بین بروند. تجلی بارز دفع تهدیدها، ایجاد محیط راهبردی کم خطرتر می باشد.

دیپلماسی دفاعی قادر است با پایش تهدیدات در بازدارندگی نقشی مهم ایفا نماید، از نمودهای مهم بازدارندگی، ایجاد محیط راهبردی کم خطرتر با «تبدیل تهدیدهای بالفعل به تهدیدهای بالقوه»، «تبدیل تهدیدهای قریب الوقوع به تهدیدهای بعید الوقوع»، «انتقال کانون تهدید از نزدیک (از لحاظ مکانی) به دور»، «کاهش حجم نیروهای تهدیدکننده»، «کاهش پایگاه‌های نظامی تهدیدکننده»، «(دست کم) تهدید نشدن یا (حداکثر) لغو پیمان‌های دفاعی. امنیتی تهدیدکننده» و «منعقد نشدن پیمان‌های دفاعی تهدیدکننده» است.

ب- بر اساس مفاد اسناد راهبردی پدافند غیرعامل: پایش تهدیدات، تبیین و برآورد تهدیدات نوین دشمن (سایبری، زیستی، پرتوی، شیمیایی، اقتصادی و فضایی) (اساسنامه سازمان پدافند غیرعامل در اهداف، مأموریت‌ها، چشم‌انداز و وظایف عملیاتی سازمان) رصد و پایش تهدیدات و حوادث شیمیایی (سند پدافند شیمیایی)، امکان بوجود آمدن حس مشترک تهدید بین کشورهای منطقه در هنگام بروز تهدیدات زیستی و انجام مجموعه‌ای از اقدامات از قبیل رصد و پایش جامع تهدیدات و اشراف اطلاعاتی برای مقاومت در برابر تهدیدات زیستی (سند پدافند زیستی)، تاکید بر اشراف اطلاعاتی، آمادگی، هوشمندی، همیشگی، پیش بینی، پیشگیری و مقابله با تهدیدات دشمن و رقیب در حوزه فضا (سند پدافند فضایی)، تاکید بر اشراف اطلاعاتی و پیش‌دستی در شناخت تهدید، رصد، پایش، مراقبت، تشخیص پیش‌دستانه و مستقل و آینده‌پژوهی تهدیدات و پیش‌بینی به هنگام تهدیدات و حملات سایبری (سند پدافند سایبری) پیش‌دستی در شناخت تهدید، رصد، پایش، مراقبت، تشخیص پیش‌دستانه تهدیدات الکترونیکی (سند پدافند الکترونیکی) مطرح گردیده است.

پ- چگونگی و نقش دیپلماسی در پایش تهدیدات (کشف پیش‌دستانه، شناسایی و رصد) مرتبط با حوزه‌های پنج‌گانه پدافند غیرعامل کشور (زیستی، الکترونیک، سایبری، فضایی، شیمیایی) در نتیجه مصاحبه با تعداد ۲۱ نفر از خبرگان و صاحب‌نظران مورد بررسی قرار گرفته و در نهایت نظرات مصاحبه شوندگان با استفاده از روش کدگذاری در قالب ۲۸ کد احصا گردید که در مجموع، تعداد ۴ مقوله محوری که بیشترین فراوانی را داشتند، به شرح ذیل دسته‌بندی گردید که موبد نقش اساسی دیپلماسی دفاعی در تامین نیازمندی‌های این حوزه است:

-رصد تهدیدات از طریق جمع‌آوری اطلاعات توسط عناصر اجرایی دیپلماسی دفاعی در مذاکرات، ملاقات، حضور در مراسم‌ها و محافل خارجی و دیپلماتیک، اتاق‌های فکر و بازدیدها در حوزه حریف.

-پایش تهدیدات از طریق تعاملات بین‌المللی، انعقاد تفاهم‌نامه‌ها، شرکت در ائتلاف‌ها و قراردادهای

همکاری مشترک دو یا چندجانبه اطلاعاتی و... با کشورهای دوست و غیرمتخاصم و سازمان‌های بین‌المللی.

-پایش تهدیدات از طریق رصد و پایش رسانه‌ها و منابع خبری در محیط خارجی محل حضور عناصر حلقه‌های اجرایی دیپلماسی دفاعی.

-کاربرد اصلی و اساسی دیپلماسی دفاعی در پایش تهدیدات پدافند غ ع کشور.

۲- نقش دیپلماسی دفاعی در انتقال و تامین نیازهای سخت افزاری (تجهیزات نوین، اقلام امنیتی، قطعات حساس و راهبردی و) و نیازهای نرم‌افزاری (تجربیات، دانش و فناوری‌های نوین) سایر کشورها مرتبط با حوزه‌های مورد نظر در پدافند غیرعامل:

الف: در تعریف دیپلماسی دفاعی (Shea, 2005: 33) تبادل‌های آموزشی و حرفه‌ای نظامی، واردات و صادرات تسلیحات و تجهیزات نظامی مطرح شده است. در اهداف و کاربردهای دیپلماسی دفاعی مرتبط با این حوزه می‌توان به مواردی از قبیل تامین نیازهای توان‌افزایی سخت از طریق تامین سخت‌افزارها و فناوری‌ها و تجهیزات نوین دفاعی سطح بالا، دستیابی به تجهیزات دفاعی مورد نیاز (از طریق دسترسی به سامانه‌های تسلیحاتی مورد نیاز با توجه به شیوة جنگ، تهدیدهای فرارو و سیاست دفاعی کشور و دریافت و بومی‌سازی فناوری‌های دفاعی مورد نیاز و انتقال و تامین نیازهای دانشی نوین، فناوری‌های نوظهور و تجربیات مرتبط با آن و کسب منافع اقتصادی (از طریق بازاریابی برای فروش محصولات دفاعی کشور، بازاریابی برای انتقال یا فروش فناوری‌های پیشرفته دفاعی و اجرای برنامه‌های آموزشی برای نیروهای مسلح کشورهای منطقه از طریق اعزام نیروهای آموزش‌دهنده و مستشاری و یا پذیرش نیروهای نیازمند آموزش از کشورهای غیرمتخاصم و همسایه.) اشاره نمود.

تحقق راهبرد دفاعی ایران در چارچوب رهنامة دفاعی، نیازمند ترکیبی از دو حوزه سخت و نرم است. از این‌رو، تامین نیازهای سخت‌افزاری مورد نیاز موجب شکل‌گیری یکی از پایه‌های مهم بازدارندگی می‌شود و تولید ابزار قدرت و ارتقای قابلیت دفاعی ایران را می‌توان در این حوزه مورد توجه قرار داد. بخش دیگری از ابزارهای مقابله با تهدیدات، دارای رویکرد نرم‌افزاری شامل تامین نیازهای دانشی و تجربیات است. در این رابطه نیز تحرک دیپلماسی دفاعی را می‌توان به‌عنوان ضرورت‌های دستیابی به بازدارندگی نرم دانست. دیپلماسی دفاعی با فراهم نمودن زمینه تأمین فناوری تجهیزات یا تسلیحات دفاعی، بازدارندگی را ایجاد و یا سطح بازدارندگی را افزایش خواهد داد. وابستگی‌های متقابل، بستر مناسبی را برای دستیابی مستقیم یا با واسطه به تجهیزات دفاعی فراهم می‌نماید.

فعال شدن مقوله دیپلماسی دفاعی در جمهوری اسلامی، ویژگی مهم فعالیت‌های بخش دفاع در روند بازسازی بنیة دفاعی کشور به‌شمار می‌آید. که در این زمینه تامین نیازهای سخت افزاری خاص از بازار

جهانی و بهره‌برداری از دانش و تجربیات جهانی در کمک به بومی‌سازی سامانه‌های مورد نیاز یک ضرورت است.

دیپلماسی دفاعی در پاسخ به نیازهای توان‌افزایی، در کنار بسیج منابع داخلی (قدرت‌سازی)، می‌تواند با اقداماتی از برخی توانمندی‌های بیرونی (قدرت‌افزایی) کشور را بهره‌مند سازد. در موضوع توان‌افزایی از طریق تأمین سخت‌افزارها باید توجه داشت که یکی از شاخص‌های اصلی نشان‌دهنده میزان توانمندی کشورها، برخورداری از جنگ‌افزارها و تسلیحات نظامی است. از این‌رو یکی از برنامه‌هایی که همواره در دستورکار دولت‌مردان قرار دارد، توان تولید جنگ‌افزار یا قابلیت دسترسی داشتن به آنها می‌باشد. در مجموع دستیابی به فناوری‌ها و تجهیزات دفاعی نوین و سطح بالا، از جمله مهم‌ترین مؤلفه‌های «قدرت‌سازی» (که رویکردی داخلی داشته و ناظر به توانمندی‌های ملی است) می‌باشد.

یکی از اهداف مهم دیپلماسی دفاعی، فراهم نمودن زمینه تأمین فناوری تجهیزات یا تسلیحات دفاعی از دیگر بازیگران است. رسیدن به این هدف، سطح بازدارندگی را افزایش خواهد داد. از سویی دیگر، دیپلماسی دفاعی از جمله سازوکارهای بخش دفاع است که از ظرفیت‌های فراوانی برخوردار است. توسعه روابط، زمینه‌سازی برای ارتقا و تعمیق روابط و دستیابی به فناوری و تجهیزات دفاعی از جمله کارکردهای دیپلماسی دفاعی است.

ب - در مفاد اساسنامه و اسناد راهبردی پدافند غیرعامل: بکارگیری اصول و ضوابط پدافند غیرعامل در مقابله با تهدیدات نرم افزاری و الکترونیکی و سایر تهدیدات جدید دشمن، تلاش برای کسب فناوری و دانش فنی، دستیابی به فناوری‌های برتر مورد نیاز دفاعی و امنیتی حال و آینده با تأکید بر نوآوری و پشتیبانی از توسعه آنها، انتقال فناوری، تأمین آموزش و پشتیبانی و تأمین از منابع متنوع در تأمین نیازهای دفاعی و امنیتی کشور از خارج (اساسنامه سازمان پ. غ. ع)، امکان کسب دانش مربوط به شبکه‌های پیوسته جهانی در موضوعات مورد نیاز پدافند شیمیایی و مطالعه نظامات موجود خارجی، لحاظ نمودن نظامات و الزامات فنی پدافند غیرعامل در طرح‌های زیرساختی شیمیایی کشور (سند پدافند شیمیایی)، کمبود تجهیزات و فناوری‌ها و ضعف در خودکفایی و خوداتکایی در برخی حوزه‌های دانشی مرتبط با تهدیدات نوظهور و فناوری‌های پدافندی و امکان کسب دانش از شبکه‌های پیوسته جهانی در حوزه علوم و فناوری‌های زیستی و هم چنین امکان بهره‌گیری از ظرفیت‌های علمی و دانشی خارج از کشور در حوزه پدافند زیستی (سند پدافند زیستی)، نهادینه‌سازی اصول و الزامات و ملاحظات پدافند غیرعامل در این حوزه با استفاده از تجربیات جهانی و توسعه دانش و فناوری و تنظیم الزامات و مقررات برای حفظ و توسعه زیرساخت‌های پدافندی (سند پدافند فضایی)، حمایت از انتقال فناوری و صادرات تجهیزات الکترونیکی ساخت کشور به زیرساخت کشورهای هدف، توجه ویژه به توسعه و نشر دانش و فناوری‌های پدافند غیرعامل الکترونیک،

امکان کسب دانش و فناوری از طریق مراجع بین‌المللی (سند پدافند الکترونیک)، تدوین و انتشار نظامات (ملاحظات، مقررات، الزامات و اصول) پدافندی، آموزش و نهادینه‌سازی پدافند سایبری و دفاع حقوقی در برابر تهدیدات و حملات دشمن، امکان بهره‌گیری از دانش و فناوری‌های نوظهور، امکان ارتقاء سطح همکاری‌های بین‌المللی و منطقه‌ای در زمینه پدافند سایبری، رقابت کشورها، دولت‌ها و شرکت‌های چند ملیتی صاحب دانش و فناوری (سند پدافند سایبری) مطرح می‌باشد.

پ- چگونگی و نقش دیپلماسی در تامین و انتقال نیازهای سخت‌افزاری (تجهیزات و قطعات راهبردی و حساس) و نرم‌افزاری (دانشی، فناوریانه و تجربیات نوین) مرتبط با حوزه‌های پنج‌گانه پدافند غیرعامل کشور (زیستی، الکترونیک، سایبری، فضایی، شیمیایی) در نتیجه مصاحبه با تعداد ۲۱ نفر از خبرگان و صاحب نظران مورد بررسی قرار گرفته و در نهایت نظرات مصاحبه شوندگان با استفاده از روش کدگذاری در قالب ۷۶ کد احصا گردید که در مجموع، تعداد ۵ مقوله محوری که بیشترین فراوانی را داشتند، به شرح ذیل دسته‌بندی گردید که موید نقش اساسی دیپلماسی دفاعی در تامین نیازمندی‌های این حوزه است:

- بهره‌برداری از سرپنجه‌های دیپلماسی دفاعی (وابستگان نظامی نمایندگان دفاعی و...) در شناسایی منابع مربوطه، کانون‌های مرتبط، جمع‌آوری اطلاعات، انتقال اطلاعات و ایجاد ارتباطات دو سویه

- توسعه روابط دفاعی با کشورهای مورد نظر و افزایش شرکای راهبردی از طریق انعقاد تفاهم‌نامه، همکاری‌های پنهانی، انعقاد تفاهم‌نامه‌های همکاری‌های مشترک بین‌الدولی / مراجع علمی و تحقیقاتی، صنایع مرتبط و

- تبادل هیئت‌های علمی، آموزشی، دانشجویی، خریدکننده، بازدیدکننده و ...

- برگزاری نشست‌ها، رویدادها، نمایشگاه‌ها، کنفرانس‌ها، کارگاه‌های آموزشی و مشارکت دو طرفه در این مناسبات

- ایفای نقش در افزایش تعامل بین دو حوزه برای تقویت ساختارها و تعریف رابطه نظام‌مند بین سازمان پدافند غ ع و ارکان دیپلماسی دفاعی برای تحقق این هدف.

۳- نقش و چگونگی کارکرد دیپلماسی دفاعی در تامین نیازهای حوزه همکاری‌ها و مشارکت‌های

بین‌المللی و احقاق حقوق مرتبط با پدافند غیرعامل در سازمان‌ها، نهادها و مراکز بین‌المللی

الف: هدف‌های دیپلماسی دفاعی که با استفاده از همکاری‌ها، مشارکت‌ها، ائتلاف‌های بین‌المللی و احقاق حقوق در نهادها و سازمان‌های بین‌المللی قابل تحقق بوده شامل مهندسی محیط امنیتی، کسب منافع اقتصادی، دستیابی به تجهیزات دفاعی مورد نیاز، ثبات‌سازی و کنترل تسلیحات می‌باشد. دیپلماسی دفاعی از طریق برقراری روابط و تعاملات مناسب دفاعی بین سازمان‌های دفاعی کشورها نقش تعیین‌کننده‌ای در بهبود اعتماد داشته و اعتماد، تنش‌زدایی را جایگزین تنش‌زایی، تعامل را جایگزین تقابل، و همکاری را جایگزین رقابت می‌نماید. دیپلماسی دفاعی فعال با ایجاد وابستگی‌های متقابل، بستر مناسبی

را برای دستیابی مستقیم یا با واسطه به تجهیزات دفاعی فراهم نموده و بستر ساز همکاری، و همکاری موجد هماهنگی، و هماهنگی نیز باعث درهم تنیدگی و گره‌خوردگی سرنوشت کشورها شود.

دیپلماسی دفاعی از طریق تأمین سخت‌افزارها، گسترش و بهبود تعامل‌ها و ارتقای سطح همکاری‌ها، گسترش و تعمیق مناسبات و همکاری‌های همه‌جانبه با قدرت‌های اثرگذار بین‌المللی، منطقه‌ای و همسایگان به‌ویژه در ابعاد اقتصادی و تجاری، انعقاد پیمان‌های امنیتی و سیاسی با قدرت‌های اثرگذار بین‌المللی، منطقه‌ای و همسایگان، عقد قراردادهای دفاعی با قدرت‌های اثرگذار بین‌المللی، منطقه‌ای و همسایگان، استفاده مناسب و بهنگام از روندهای بین‌المللی برای اهدافی نظیر تقویت کانون‌های مقاومت علیه قدرت‌های تهدیدکننده، بهره‌گیری از ظرفیت‌های موجود در ساختارهای بین‌المللی نظیر سازمان‌ها و مجامع بین‌المللی برای تهدیدسوزی یا مقابله با تهدیدها و فرصت‌سازی یا استفاده از فرصت‌ها و همچنین ایجاد ائتلاف یا همسویی، همکاری و مشارکت در ائتلاف‌های موجود علیه کانون‌های تهدید. قادر به توان‌افزایی است.

دیپلماسی دفاعی با برگزاری نشست‌های دو و چندجانبه با مقام‌های عالی‌رتبه کشورهای منطقه با هدف تبیین درست اهداف و نیت مدیریت دفاعی، شرکت در مجامع و اجلاس‌های بین‌المللی با هدف یاد شده در بند فوق، ایجاد درکی واقعی در اذهان دولت‌مردان سایر کشورها مبنی بر برخورداری از سطح قابل قبولی از قدرت برای اعمال مدیریت دفاعی، تعامل گسترده با بازیگران منطقه‌ای در راستای تبیین منافع مشترک مدیریت دفاعی و پذیرش مدیریت دفاعی منطقه‌ای گام برداشته و با میانجی‌گری، مداخله و مشارکت در صلح‌بانی برای کنترل بحران‌های منطقه‌ای ایفای نقش می‌نماید.

این نوع دیپلماسی به واسطه نقش در قدرت‌افزایی، زمینه‌سازی برای دستیابی به فناوری و تسلیحات دفاعی، مهندسی محیط امنیتی، گسترش و تقویت روابط دفاعی، جلوگیری از امنیتی شدن کشور، جلوگیری از تشکیل ائتلاف علیه خود از سوی بازیگران تهدیدکننده، گره زدن منافع/امنیت بازیگران مهم دیگر به منافع/امنیت خود، فعالیت در حوزه خلع سلاح می‌تواند در راستای ایجاد بازدارندگی برای جمهوری اسلامی ایران در قالب رویکرد «بازیگر جمعی» نقش تعیین‌کننده‌ای ایفا نماید.

با نگرش به اصول اساسی دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران، (مبتنی بر دکترین دفاعی در چارچوب دیپلماسی کلان کشور در محیط داخلی (ارتقای خودباوری) و در محیط خارجی (اعتمادسازی، انعطاف‌پذیری، تأکید بر نقاط مشترک و قاطعیت) و جهت‌گیری دیپلماسی رهبر معظم انقلاب اسلامی می‌توان اصول دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران در اندیشه فرماندهی معظم کل قوا را شامل توسعه همکاری‌های دفاعی و نظامی با کشورهای جهان با تکیه بر «اعتمادسازی و تأکید بر اتحاد و نقاط مشترک و انعطاف‌پذیری»، توسعه تعاملات بین‌المللی بر بستر تعامل و تقابل هدفمند، «قاطعیت» در

مقابله با معارضان و ارتقای روحیه خودباوری دانست.

اصول دیپلماسی دفاعی اسلامی شامل اصل نفی سبیل و عزت اسلامی و اصل التزام به پیمان‌ها و احترام به قراردادها بوده و مهم‌ترین ابزار برای اجرایی‌سازی دیپلماسی دفاعی را باید «معاهده‌ها» دانست. صلح‌محوری و بازدارندگی، ماهیت دیپلماسی دفاعی در اسلام را شکل می‌دهد. بازیگر محوری بیانگر بُعدی دیگر از ماهیت دیپلماسی دفاعی پیامبر اسلام (ص) بوده و کارکردهای دیپلماسی دفاعی صدر اسلام شامل واپایش محیط راهبردی، اعتمادسازی، قدرت‌سازی، بی‌طرف‌سازی رقبا، و دیپلماسی دفاعی فعال در حین جنگ بود.

ب- برابر مفاد اساسنامه و اسناد راهبردی پدافند غیرعامل: تسری اقدامات پدافندی به سایر کشورها، برقراری ارتباط و همکاری با دیگر کشورها در زمینه‌های علمی، تولیدی و تجاری کالاها و خدمات دفاعی و امنیتی، اقدام مناسب برای دستیابی به میثاق‌ها و مقررات بین‌المللی و ایجاد اتحادیه‌های اطلاع‌رسانی بین‌المللی (اساسنامه سازمان پدافند غیرعامل)، دفاع از منافع ملی و حقوق جمهوری اسلامی ایران در برابر تهدیدات شیمیایی دشمنان در مجامع بین‌المللی، حضور و عضویت در مجامع بین‌المللی، امکان همسویی پدافند شیمیایی با اقدامات بشر دوستانه وجدان‌های بیدار جهانی، امکان بهره‌گیری از تجربیات پدافند شیمیایی در جنگ‌های کشورهای همسایه و منطقه، امکان استفاده از تعاملات حقوقی و قوانین و معاهدات و سازمان‌های بین‌المللی در حوزه پدافند شیمیایی، امکان برقراری همکاری‌های سیاسی و علمی با کشورهای منطقه در حوزه پدافند شیمیایی و تقویت حس مشترک همکاری، عضویت ج.ا.ا. در مجامع مختلف بین‌المللی و امکان تبادل خدمات صلح‌جویانه و پدافندی در برابر تهدیدات (سند پدافند شیمیایی)، تعامل و همکاری بین‌المللی و دفاع از منافع ملی و حقوق ج.ا.ا. در برابر تهدیدات زیستی دشمن در مجامع بین‌المللی و امکان استفاده از تعاملات حقوقی، قوانین، معاهدات و سازمان‌های بین‌المللی در این حوزه (سند پدافند زیستی)، توسعه تعاملات و دیپلماسی فضایی و حضور فعال، مبتکرانه و تاثیرگذار در جوامع و نهادهای منطقه‌ای و بین‌المللی برای حفظ حقوق، ارزش‌ها، منافع و امنیت ملی کشور (سند پدافند فضایی)، دیپلماسی پدافندی و تعامل با کشورها و نهادهای بین‌المللی و منطقه‌ای و همسو و امکان کسب دانش و فناوری از طریق مراجع بین‌المللی (سند پدافند الکترونیک)، تبادل اطلاعات، تعامل پدافندی، دفاع جمعی و دفاع حقوقی از منافع ملی در برابر تهاجمات و تهدیدات سایبری دشمن علیه امنیت ملی کشور در راهبری دیپلماسی پدافند سایبری و دستیابی به دیپلماسی فعال پدافند سایبری، امکان ارتقا سطح همکاری‌های بین‌المللی و منطقه‌ای در زمینه پدافند سایبری و امکان همکاری‌های بین‌المللی در زمینه حقوق بین‌الملل و پیمان‌های همکاری و دفاعی سایبری همسو (اسلامی، نم، منطقه ...) (سند پدافند سایبری) مورد تأکید است.

پ- نقش دیپلماسی در تامین نیازهای حوزه همکاری‌ها و مشارکت‌های بین‌المللی و احقاق حقوق مرتبط با پدافند غیرعامل در سازمان‌ها، نهادها و مراکز بین‌المللی مرتبط با حوزه‌های پنج‌گانه پدافند غیرعامل کشور (زیستی، الکترونیک، سایبری، فضایی، شیمیایی) در نتیجه مصاحبه با تعداد ۲۱ نفر از خبرگان و صاحب نظران مورد بررسی قرار گرفته و در نهایت نظرات مصاحبه شوندگان با استفاده از روش کدگذاری در قالب ۳۰ کد احصا گردید که در مجموع، تعداد ۴ مقوله محوری که بیشترین فراوانی را داشتند، به شرح ذیل دسته بندی گردید که موید نقش اساسی دیپلماسی دفاعی در تامین نیازمندی‌های این حوزه است:

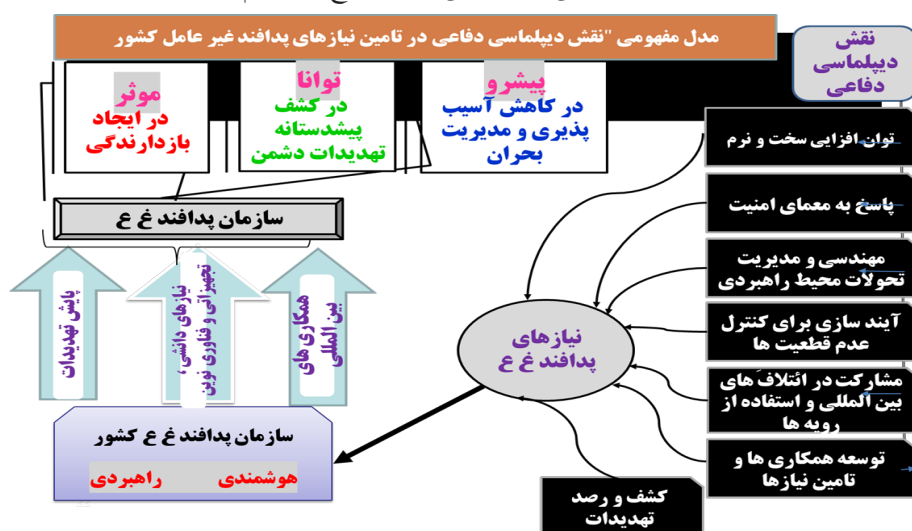
- بهره‌برداری از ظرفیت سرپنجه‌های دیپلماسی دفاعی (وابستگان نظامی، نمایندگان دفاعی و ...) در ایجاد بستر برای انعقاد تفاهم‌نامه‌ها و توسعه همکاری‌ها در حوزه‌های مختلف مرتبط

- انعقاد تفاهم‌نامه‌های همکاری‌های علمی، آموزشی، اطلاعاتی، ایجاد ائتلاف‌های پایدار و انتفاع از کشورهای هم‌پیمان برای تامین اهداف مرتبط

- تبادل هیئت‌های راهبردی و سطح بالای دفاعی و نظامی و مشارکت‌های بین‌المللی برای این منظور

- ترجمه و تعریف دقیق نیازهای این حوزه برای دیپلماسی دفاعی و هم‌افزایی در داخل

با توجه به یافته‌های تحقیق، مدل مفهومی تحقیق را می‌توان به شرح زیر ترسیم کرد:

نتیجه گیری:

دیپلماسی دفاعی، بخشی از قدرت است که در کنار سیاست خارجی و در چارچوب اصول کلان روابط منطقه‌ای و بین‌المللی نظام سیاسی، منابع اعمال قدرت برای بالا بردن ظرفیت اقدام را تشکیل می‌دهند. در واقع، کارویژه اصلی دیپلماسی دفاعی، تحقق و پیاده‌سازی راهبرد بازدارندگی و بهره‌برداری از آن در

تعامل واحد سیاسی با دیگر واحدهای نظام بین‌الملل است. با نگرش به کاربردهای دیپلماسی دفاعی و هم چنین نیازهای حوزه و محیط بین‌المللی پدافند غیرعامل کشور، استفاده از بستر و ظرفیت‌های دیپلماسی دفاعی به‌ویژه حلقه‌های اصلی تصمیم‌ساز، تصمیم‌گیر و اجراکننده شامل شورای راهبردی دیپلماسی دفاعی، ستاد کل ن.م، وزارت دفاع، اتاق‌های فکر، سازمان‌های بین‌المللی، ماموریت‌های نظامی و وابستگان نظامی از اصلی‌ترین فرصت‌های تحقق سیاست کلی نظام ج.ا.ایران در خصوص پدافند غیرعامل کشور تلقی می‌گردد که در این مقاله نقش مهم دیپلماسی دفاعی در تحقق نیازهای پدافند غیر عامل کشور درحوزه‌های پایش تهدیدات، تامین و انتقال تجربیات، دانش و فناوری و تجهیزات نوین و برقراری و پشتیبانی انواع همکاری‌های بین‌المللی مورد بررسی قرار گرفت

و مولفه‌های مربوط به آن احصاء گردید و تاکید شد که بکارگیری هدفمند و هوشمندانه سرپنجه‌های دیپلماسی دفاعی کشور در محیط بین‌المللی و خارج کشور، به منظور عملی نمودن فرمایش رهبر معظم انقلاب مبنی بر هم‌افزایی در مجموعه‌های نیروهای مسلح، در ایجاد ارتباط، زبان مشترک، شناخت دو طرفه و همکاری بین نهادهای سیاستگذار و مجری پدافند غیرعامل کشور و مجریان و عناصر فعال در حوزه دیپلماسی دفاعی در ایفای نقش هم‌افزایانه در تامین نیازهای پدافند غیرعامل کشور مساله مهمی بوده و باید بیشتر مورد توجه قرار گیرد که در این زمینه باتوجه به یافته‌های پژوهش پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

- موانع ساختاری بهره‌برداری از دیپلماسی دفاعی در تامین نیازهای پدافند غیرعامل شناسایی و مرتفع گردیده و ضمن تعیین وظایف برای اجزای موثر، از هرگونه موازی کاری و یا ناهماهنگی جلوگیری به عمل آید.

- با نگرش به نقش موثر نهادهای سیاستگذار و مجری پدافند غیرعامل کشور و مجریان و عناصر فعال در حوزه دیپلماسی دفاعی در تامین نیازهای پدافند غیرعامل کشور، از طریق تشکیل جلسات مشترک، برگزاری همایش و کارگاه‌های آموزشی برای مرتب‌ترین امر، تدوین اهداف و برنامه‌ها و آئین‌نامه‌ها، عدم بخشی‌نگری و کسب شناخت لازم از نیازهای طرف مقابل و ایجاد وحدت رویه در اقدامات نسبت به این امر مهم و هم‌افزایانه اقدام گردد.

- دیپلماسی دفاعی و نیازهای مرتبط با حوزه بین‌الملل پدافند غیرعامل و تاثیر متقابل آنان در سرفصل‌های آموزشی مراکز آموزشی سازمان‌های نیروهای مسلح گنجانیده شده و در دوره‌های آموزشی مرتبط به اجزای اصلی و سرپنجه‌های دیپلماسی دفاعی به‌طور خاص تدریس گردد.

منابع:

- بیانات رهبر انقلاب اسلامی در دیدار با کارکنان ارتش ج.ا.ایران، ۱۳۸۷/۱/۲۵
- اسناد راهبردی پدافند غیر عامل کشور
- رفیعی، سعید (۱۳۹۲)، نقش دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران در امنیت ملی با تأکید بر بازدارندگی و اعتمادسازی در دهه ۸۰، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده فارابی.
- سیاست‌های برنامه پنجم توسعه در چارچوب سند چشم‌انداز ۲۰ ساله (۱۳۸۷/۱۰/۲۱)
- عسگری، محمود (شهریور ۱۳۸۵)، نقش اتاق‌های فکر در سیاستگذاری دفاعی - امنیتی، تهران، دفتر مطالعات سیاسی معاونت پژوهش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- غلامی، سعید (۱۳۹۸)، دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران (باتاکید بر فناوری موشکی)، فصلنامه سیاست دفاعی، دوره ۲۷، شماره ۱۰۷.
- کلانتری، نصرالله (پاییز و زمستان ۱۳۸۹)، گفت‌وگوی اختصاصی (مناسبات سیاست خارجی و دیپلماسی دفاعی)، فصلنامه دیپلماسی دفاعی، شماره ۲.
- مساحتی، احمد (۱۳۹۵)، دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران و روسیه و نقش آن در امنیت ملی ج.ا.ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده فارابی.
- مطلبی، مسعود (۱۴۰۰)، دیپلماسی دفاعی ایران در گام دوم انقلاب اسلامی؛ اهداف، راهبرد و الزامات، فصلنامه دفاع مقدس، دوره ۷، شماره ۲۶، تابستان.
- مینایی، حسین و عسگری، محمود، (۱۳۹۲)، دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران، تهران، مرکز آموزشی و پژوهشی شهید صیاد شیرازی.
- مینایی و همکاران (۱۳۹۶)، ارزیابی راهبرد دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران در وضعیت موجود، فصلنامه راهبرد، سال بیست و ششم، شماره ۸۳، تابستان.
- وحیدی، احمد (۱۳۸۸/۱۲/۱۰)، دیپلماسی دفاعی ایران مبتنی بر تعامل و همکاری با همه کشورها است، قابل دسترسی در: www.Khabaryaab.com
- وحیدی، احمد (۱۳۸۸/۱۲/۲۶)، چتر دیپلماسی دفاعی ایران بر منطقه، روزنامه ایران (ویژه‌نامه نوروزی).
- وحیدی، احمد (تابستان ۱۳۸۹)، گفت‌وگوی اختصاصی (وزارت دفاع و دیپلماسی دفاعی)، فصلنامه دیپلماسی دفاعی، شماره اول.
- یوسفوند، یعقوب؛ طاهری، ابوالقاسم؛ ابطحی، سید مصطفی و کاظمی زند، علی اصغر (۱۳۹۸)، «طراحی الگویی از کاربست قدرت نرم دیپلماسی دفاعی در اجرای سیاست‌های دفاعی ج.ا.ایران» راهبرد دفاعی، شماره ۶۸، صص ۹۳-۱۲۴.

- Clausewitz, Carl von (1974), On War, Notes of 10 July 1827, **Michael Howard and Peter Paret** (ed.), Princeton: Princeton University Press.
- Edmunds, Tim, Andrew Cottey, Anthony Forster (January 2001), **Defence Diplomacy in Central and Eastern Europe**, available at: www.E.S.R.C.org.
- Griffith, Samuel B (1963), Sun Tzu, **The Art of War**, New York, Oxford University Press.
- Piqueras, Carme Chacon (January 2012), **Defence Diplomacy Plan**, Madrid, Ministry of Defence.
- Shea, Timothy (July 2005), **Transforming Military Diplomacy**, Joint Forces Quarterly, Issue Thirty-Eight.